

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Wprowadzenie

Author: Ewa Ogrodzka-Mazur, Aniela Różańska

Citation style: Ogrodzka-Mazur Ewa, Różańska Aniela. (2020). Wprowadzenie.
"Edukacja Międzykulturowa" Nr 13 (2020), s. 11-17

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja
ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach
niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci
(nie tworzenia utworów zależnych).

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Wprowadzenie

Studia i badania poświęcone edukacji międzykulturowej od ponad trzech dekad wpisują się w polski dyskurs społeczny nad zagadnieniami wielokulturowości, poczucia tożsamości (narodowej, obywatelskiej, etnicznej, wyznaniowej, kulturowej) czy relacji między ludźmi różnych narodowości i kultur. Współczesne społeczeństwa poszukują bowiem rozwiązań wielu problemów, które pojawiają się m.in. w związku z gwałtownym rozwojem cywilizacji industrialno-informacyjnej. Charakter i rozmiary tego zjawiska ukazuje wielu badaczy, którzy zwracają uwagę na tzw. *paradoksalne uspołecznienie* (Sztompka, 2012) – ludzie są zmuszeni do kształtowania własnego życia, nie kontrolując jego uwarunkowań. Wiąże się to z rozpadem społeczeństwa na wiele obszarów działania, które nie wykazują żadnej jedności. Brak poruszania się w jakimś jednolitym obszarze życia zmusza nas z kolei do tego, co określane jest jako *biograficzna koordynacja zróżnicowanych logik zachowania* (tamże). Co więcej, tradycja i wychowanie rodzinne są zastępowane przez instytucje, media oraz indywidualne wybory.

Propozycje teoretyczne i doświadczenia praktyczne określane nazwą edukacji międzykulturowej wydają się naruszać utrwalone od ponad wieku sposoby myślenia i działalności oświatowej dominujące w społeczeństwach wielokulturowych. Zrozumienie szans, jakie stwarza edukacja, międzykulturowa, oraz akceptacja stosowanych praktyk edukacyjnych wymagają czasu. Wymagają też autentycznego zaangażowania wielu grup społecznych mających duży wpływ na kształtowanie postaw ludzi. Warto – pomimo różnych trudności – czynić wysiłki, aby wspomniane szanse zostały wykorzystane (Lewowicki, 2015, ss. 24–33). Prowadzenie odpowiedzialnej edukacji międzykulturowej jest bowiem szansą na przezwyciężenie stygmatyzacji, poczucia obcości, lęku przed Innymi. Jest to zarazem szansa na kształtowanie tożsamości wielowymiarowej (wzbogaconej), w której tożsamość narodowa czy wyznaniowa stanowi istotny składnik, ale nie wypiera innych obszarów tożsamości, nie wymaga odrzucenia ludzi i wartości niepasujących do ortodoksyjnych, dalekich od warunków życia w wielokulturowym świecie, wyobrażeń o grupowej i indywidualnej tożsamości jednostki. Wartością

niezbędną we współczesnym świecie jest zatem otwartość kultur, która nie oznacza jednocześnie braku selekcji przyswajanych wpływów. Tylko życzliwe zwrócenie się w stronę innych kultur, prawdziwie personalistyczne spojrzenie na inne społeczeństwa, a tym samym na poszczególne jednostki tworzące to społeczeństwo, może dać podstawę do budowania nowej przestrzeni międzykulturowej (Kłoskowska, 2002, s. 159).

Trzynasty tom „Edukacji Międzykulturowej”, czasopisma redagowanego od 2012 roku przez pracowników Zakładu Pedagogiki Ogólnej i Metodologii Badań oraz Pedagogiki Społecznej i Edukacji Międzykulturowej Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie, aktualnie przez pracowników Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, zawiera zarówno ujęcia teoretyczne, teoretyczno-empiryczne, jak i praktyczne odniesienia do działań w obszarze edukacji wielo- i międzykulturowej. Z uwagi na zainteresowania badawcze autorów reprezentujących różne dyscypliny naukowe – pedagogów, socjologów, językoznawców, kulturoznawców, politologów, antropologów i historyków – problematyka opracowań jest zróżnicowana nie tylko pod względem analizowanych kategorii, ale cechuje ją też różnorodność przyjętych przez badaczy podejść oraz wielostronny ogląd kwestii poddanych analizie badawczej.

Prezentowany numer czasopisma „Edukacja Międzykulturowa” 2020, nr 2 (13) otwiera tekst Janusza Mariańskiego, w którym autor zwraca uwagę na relacje zachodzące między socjologią religii i pedagogiką religii, jak również na społeczny kontekst pedagogiki religii. Socjologiczne teorie religii i przemian religijności we współczesnym świecie mogą być przydatne – jak podkreśla autor – w budowaniu pedagogicznych koncepcji religii i religijności. Empiryczna socjologia religii uwrażliwia podmioty edukacyjne na nowe zjawiska religijne, zmieniające się w aktualnych warunkach społeczno-kulturowych. Współpraca między pedagogiką i socjologią religii jest możliwa i potrzebna, jednak nie powinna polegać na socjologizacji pedagogiki religii, lecz na zachowaniu autonomii i odrębności teoretycznej i metodologicznej obu dyscyplin naukowych.

Drugi artykuł autorstwa Ireny Bogoczovej *Czeski Bóg? Religijność Czechów jako wynik tradycji społeczno-kulturowych* przedstawia specyfikę czeskiego Kościoła i religijności Czechów. Autorka, poszukując odpowiedzi na pytanie, skąd się bierze odmiennność i specyfika religijności czeskich wierzących, przyjmuje podejście językoznawcze, gdyż klucz do kulturowej natury członków grupy etnicznej (i religijnej) ukrywa się w jej języku, w sposobie narracji, frazeologii.

Obok przywołanych opracowań dotyczących religii i jej pedagogicznych aspektów, w dziale *Artykuły i rozprawy* znajduje się artykuł Adeli Kożyczkowskiej pt. *Czyj jest Śląsk? Refleksja o pograniczu śląsko-niemieckim*, w którym autorka podejmuje, na podstawie literacko opisanego doświadczenia śląskości Horsta Bienka, próbę rekonstrukcji fenomenu śląskości, śląskiej tożsamości etnicznej, przywołując koncepcję tożsamości posttraumatycznej i tożsamości bolesnej. W drugiej części artykułu, badając wybrane teksty Horsta Bienka dotyczące śląskiego dzieciństwa, podejmuje próbę zrozumienia, czym jest śląskość w optyce śląsko-niemieckiej. W końcowej części tekstu podejmuje próbę odpowiedzi na tytułowe pytanie.

Obok przywołanych opracowań w dziale *Artykuły i rozprawy* znajdują się dwa teksty stanowiące reakcję intelektualistów na współczesną sytuację społeczno-polityczną w Polsce.

Autor pierwszego tekstu, Andrzej Radziewicz-Winnicki, przyjmując założenia Basila Bernsteina socjolingwistycznej teorii na temat języka i jego wpływu na postrzeganie przez jednostkę rzeczywistości, przybliża i przeciwstawia się nadzwyczaj sprawczej logice stosowanej – za pomocą lingwistycznych socjotechnik – przez obecnie sprawujących w Polsce rządy. Analiza ta, prowadzona z wrażliwością odpowiedzialnego obywatela, wskazuje na możliwe skutki prowadzonych politycznych działań. Tekst stanowi naukowy impuls do odbudowania neoliberalnej demokracji w Polsce, a dla przedstawicieli pedagogiki swego rodzaju inspirację do zaangażowania się w sprawy aktualne, które są nie tylko kwestiami politycznymi, ale domagają się refleksji pedagogicznej.

Autorzy kolejnego tekstu, o charakterze przeglądowym na temat polityki historycznej, Radosław Zenderowski i Krzysztof Cebul, podejmują refleksję dotyczącą uwarunkowań (możliwości i ograniczeń) realizacji przez podmioty państwowe polityki historycznej w zróżnicowanym społeczeństwie, w warunkach liberalnej demokracji. Odnoszą problematykę do bieżącej sytuacji politycznej i mentalnej społeczeństwa polskiego, podkreślając funkcję kreacyjną polityki historycznej w tworzeniu warunków do utrzymywania się zróżnicowania społecznego jako swoistej siły przesądzającej o żywotności systemu, bowiem w istocie jest ono potwierdzeniem podmiotowego statusu obywateli, ich niezależności od państwa.

W dziale *Edukacja regionalna i mniejszości narodowo-etnicznych w Polsce i na świecie* autorzy podejmują ważne wątki edukacji mniejszości narodowych i etnicznych. Renáta Matušů wskazuje, na tle wyników badań prowadzonych w szkole czeskiej wśród uczniów romskich, na istotne aspekty

relacji nauczyciel–uczeń, które warunkują percepcję szkoły i edukacji przez młodych Romów. Wymienia takie aspekty, jak postrzeganie nauczycieli przez uczniów, poziom otrzymywanej pomocy i wsparcia, nierówności oraz rozumienie i dzielenie z uczniami perspektyw ich rozwoju.

Maria Szczepska-Pustkowska, powołując się na ideę implementacji do edukacji kaszubskiej jednej z alternatywnych metod nauczania, jaką stanowi opracowana przez Matthew Lipmana *Philosophy for Children*, zastanawia się nad korzyściami, jakie mogą wynikać z połączenia edukacji filozoficznej (dociekań filozoficznych z dziećmi) i edukacji kaszubskiej.

Dorota Misiejuk, osadzając badania w Krzysztofa J. Brozi teorii standardu kulturowego, dokonuje analizy poglądów badanych dwóch pokoleń Podlasiaków na temat przemian funkcji wychowawczej rodziny. Autorka jest świadoma znaczenia przemian społecznych w doskonaleniu funkcjonowania instytucji edukacyjnych, które nie działają w próżni i nie są obojętne na to, co dzieje się w środowisku rodziny.

Tekst Jadwigi Sebesty i Eugeniusza Szymika stanowi interesujące studium genealogii i etnografii stroju bytowsko-rozbarskiego. Autorzy wykazują, że strój ludowy to wynik działania miejsca, czasu i oddziaływań modowych. Artykuł dostarcza materiału empirycznego, możliwego do dalszych analiz i interpretacji pedagogicznych.

Kolejny artykuł, autorstwa Katarzyny Zbylut-Jadczyk, również lokuje się w przestrzeni badań nad śląskością, tym razem w obszarze religijności. Odnosi się do przemian wyznaniowych w okresie kontrreformacji – na przykładzie małej miejscowości na Śląsku Cieszyńskim.

Forum pedagogów międzykulturowych zawiera cztery teksty. Pierwszy z nich – przygotowany przez Marię Misik – przedstawia pedagogiczne idee Katarzyny Olbrycht dotyczące edukacji międzykulturowej rozpatrywanej w perspektywie personalistycznej i podkreśla wkład K. Olbrycht w rozwój polskiej pedagogiki międzykulturowej. Ponadto tekst ukazuje znaczenie personalistycznej refleksji w zakresie egzystencjalnych pytań dotyczących podstaw ludzkiej (moralnej i duchowej) kondycji.

W drugim tekście, autorstwa Moniki Humeniuk, została przywołana koncepcja mimetyzmu i kozła ofiarnego autorstwa René Girarda, stanowiąca fundament społecznej natury człowieka i istotę specyficznego schematu zachowań jednostki i jej relacji społecznych w sytuacjach kryzysowych. Analiza prezentowanej koncepcji wprowadza nową formułę w konteksty edukacyjne, pozwalającą zaprojektować działania edukacyjne – m.in. kształtowanie krytycznej samoświadomości jednostek, rozwijanie ich emancypacyjnych kom-

petencji i umiejętności demaskowania form przemocy symbolicznej – w sytuacji kryzysu społecznego, stanowi zatem aktualną inspirację dla edukacji międzykulturowej i krytycznej pedagogiki religii.

W kolejnym artykule pt. *Bogaty język, zaniedbany język – refleksje o kulturze języka i edukacji językowej* Małgorzata Bortliczek porusza ważną kwestię kultury języka i edukacji. Jest to tekst o odpowiedzialności elit za kondycję języka, a tym samym za kondycję tożsamości społeczeństwa, gdyż to język wyraża sposób myślenia ludzi, jest podstawą kultury – fundamentem narodu i jego tożsamości.

Dział zamyka oryginalny, choć nieco kontrowersyjny tekst Przemysława Pawła Grzybowskiego i Katarzyny Marszałek. Przedstawiony w nim obraz (nie)upowszechniania dorobku polskich pedagogów międzykulturowych w Internecie to wyniki analizy kanałów upowszechniania dorobku na zasadzie otwartego dostępu, takich jak wyszukiwarka Google Scholar oraz specjalistyczne portale społecznościowe dla naukowców – Academia.edu i ResearchGate.net. Autorzy konstatują, że specjaliści zajmujący się pedagogiką międzykulturową są rzadko aktywni w narzędziach budowania akademickiego kapitału społecznego oraz kształtowania wizerunku badaczy i dyscypliny w przestrzeni publicznej. Ich zdaniem „istnieje (...) niebezpieczeństwo, że dorobek poszczególnych badaczy i ośrodków oraz wypracowane przez nich kategorie pojęciowe, które nie są upowszechniane i utrwalane w Internecie, mogą z czasem zagubić się w informacyjnym szumie” (Grzybowski i Marszałek, 2020, s. 257).

Dział *Praktyka edukacyjna* otwiera tekst Barbary Dobrowolskiej dotyczący współczesnej szkoły i jej spotkań ze światem kulturowo różnym. Autorka rozważa ideę edukacji dialogowej i potrzebę międzykulturowego dialogu w kontekście koncepcji opracowanej przez Jerome’a S. Brunera. Teoretyczne założenia tej koncepcji zostały zestawione z przykładami praktyki edukacyjnej i realiami szkolnej rzeczywistości.

Joanna Cukras-Stelągowska w opracowaniu pt. *Edukacja międzykulturowa na poziomie uniwersyteckim w Polsce w kontekście nabywania nowych kompetencji przez młodzież* poddaje analizie programy zajęć pod kątem oczekiwanych efektów uczenia się, jak również ukazuje studenckie wizje edukacji międzykulturowej – na podstawie stworzonych przez nich scenariuszy zajęć dla dzieci. Autorka dzieli się własnymi doświadczeniami zebranymi podczas pracy ze studentami w związku z prowadzonym przedmiotem z zakresu edukacji międzykulturowej. We wnioskach końcowych pisze: „Ważne jest, by zajęcia kończyły się krytyczną analizą wykonanych konspektów, co dodatkowo

wzmocni umiejętność oceny projektów dotyczących międzykulturowości” (Cukras-Stelągowska, 2020, s. 307).

Dział zamyka artykuł Edyty Nowak-Żółty, prezentujący wybrane aspekty roli nauczyciela w opinii studentów zagranicznych oraz polskich. Autorka założyła, że z powodu różnic kulturowych obraz nauczyciela akademickiego w opinii poszczególnych grup studentów może się różnić. Z przeprowadzonych badań wynika jednak, że studenci, niezależnie od kraju pochodzenia, oczekują aktywnego i energicznego nauczyciela, będącego profesjonalistą w swojej pracy.

W tomie znalazły się także trzy artykuły recenzyjne. Pierwszy z nich odnosi się do monografii Adeli Kożyczkowskiej – *Kaszubszczyzna. Pedagogicznie o języku i tożsamości*. Autor recenzji (Artur Jabłoński) przyznaje, że gdańska pedagoga swoją książką z powodzeniem włączyła dyskurs tożsamości kaszubskiej w przestrzeń pedagogiki międzykulturowej. Drugi artykuł recenzyjny, przygotowany przez Sylwestra Zielkę, dotyczy książki *Edukacja kaszubska. Antologia tekstów*, której autorem jest wybitny znawca problematyki edukacji regionalnej i kaszubszczyzny Kazimierz Kossak-Głowczewski, obchodzący w minionym roku jubileusz pracy twórczej i akademickiej. Trzeci artykuł recenzyjny Katarzyny Szolc odnosi się do monografii wieloautorskiej, *Konkultura. Wymiary uczestnictwa w kulturze młodych imigrantów z Ukrainy w Polsce*, autorstwa Anny Jawor, Urszuli Markowskiej-Manisty i Marty J. Pietrusińskiej.

W imieniu zespołu redakcyjnego i Rady Naukowej czasopisma „Edukacja Międzykulturowa” pragniemy podziękować wszystkim Recenzentom i Autorom za twórczy namysł nad problematyką wielo- i międzykulturowości. Wydanie tego numeru czasopisma stało się możliwe dzięki niezmienniej przychylności i pomocy władz akademickich Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Wydziału Sztuki i Nauk o Edukacji oraz Wydawnictwa Adam Marszałek.

Redaktorzy

Ewa Ogrodzka-Mazur i Aniela Różańska

Bibliografia

- Cukras-Stelągowska, J. 2020. Edukacja międzykulturowa na poziomie uniwersyteckim w Polsce w kontekście nabywania nowych kompetencji przez młodzież. *Edukacja Międzykulturowa*. 2 (13), ss. 295–309.
- Grzybowski, P.P. i Marszałek, K. 2020. (Nie)upowszechnianie w Internecie polskojęzycznego dorobku z pedagogiki międzykulturowej. *Edukacja Międzykulturowa*. 2 (13), ss. 265–278.
- Kłoskowska, A. 2002. Kultury narodowe wobec globalizacji a tożsamość jednostki. *Kultura i Społeczeństwo*. 2, ss. 155–173.
- Lewowicki, T. 2015. Intercultural education – from assimilation to integration and multidimensional identity. In: Kyuchukov, H., Lewowicki, T. and Ogrodzka-Mazur, E. eds. *Intercultural education – concepts, practice, problems*. Munich: LINCOM Academic Publishers, pp. 24–33.
- Sztompka, P. 2012. *Socjologia. Analiza społeczeństwa*. Kraków: Społeczny Instytut Wydawniczy „Znak”.